

Jež, Andraž

Stanko Vraz a Češi

Slavica litteraria. 2014, vol. 17, iss. 2, pp. [39]-49

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132887>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ANDRAŽ JEŽ

STANKO VRAZ A ČEŠI**Abstrakt**

Článek pojednává o Stanku Vrazovi a jeho bohatých stycích s českou literaturou, kulturou a jazykem. Vraz byl první slovinský autor, který používal gajici, současný slovinský grafický systém, který vychází z českého modelu. Jeho politiku upuštění od slovinského „nářečí“ silně ovlivnily Kollárovy a Šafaříkovy myšlenky o Slovanech i jejich tvorba v češtině místo v mateřském slovenském jazyce. Dokonce i Vrazova poetika se intenzivně opírala o české autory, především o Kollára. Jeho idealizace Prahy dosáhla vrcholu v roce 1848, kdy se jako místopředseda zúčastnil velkého slovanského sjezdu.

Abstract

The article deals with Stanko Vraz and his rich connections with Czech literature, culture and language. Vraz was the first Slovenian writer to use the today's Slovenian alphabet "gajica", itself the adaptation of the Croatian one, which was directly taken from Czech alphabet. Vraz's politics of abandoning Slovene "dialect" relied heavily on Kollár's and Šafařík's ideas about Slavs and their practice of writing in Czech (instead in Slovakian). Even the poetics of Stanko Vraz was deeply influenced by Czech authors, especially Kollár. Vraz's idealization of Prague culminated in 1848 when he visited the great Slavic congress as its vice president.

Klíčová slova

Stanko Vraz ■ Jan Kollár ■ Pavel Josef Šafařík ■ Ljudevit Gaj ■ ilyrismus ■ slovanský sjezd v Praze ■ gajice ■ revoluční rok 1848

Key words

Stanko Vraz ■ Jan Kollár ■ Pavel Josef Šafařík ■ Ljudevit Gaj ■ Illyrian movement ■ Prague Slavic congress ■ Gaj's Latin alphabet ■ spring of nations 1848

Stanko Vraz

Stanko Vraz se do slovinské literární a kulturní historie zapsal jedinečným osudem, který byl v průběhu času předmětem mnoha polemik, přestože jej v leccems výrazně podmiňovaly politické vztahy 19. století

a vznikající národní hnutí. Ta se vytrvale přesouvala z lokálních a krajských směrů k národní, ale také již na nadnárodní úroveň. To, že se ve 30. letech rozhodl zanechat psaní v mateřském jazyce a nadále tvořit ve společném jihoslovanském jazyce, nebyl důsledek nějakého rozhořčení nebo kritičnosti vůči slovinské kultuře, ani žádné osvícenské internacionální tendence. Naopak až do konce věřil, že společný jazyk a společné kulturní vědomí slovanských a zvláště jihoslovanských národů je nezbytný krok k uznání těchto národů jako suverénních jednotek, ale nikoliv projev přehlížení nebo popírání. Nadšení pro slovinství se u něj projevovalo již dříve. V roce 1836 se ve svých 26 letech z Jakoba Frasse, syna německého učitele Josipa, přejmenoval na Stanka Vraze.¹ Bez valného zájmu historiografie ale zůstal fakt, že ve stejném roce byl Vraz první, kdo pro město Marburg použil dnes běžné jméno Maribor. Slovinský ekvivalent nebyl vybrán pouze podle fonetického klíče, ale spíše měl podtrhnout vztah, který chtěl Vraz (ačkoliv z Cerovce u Ormože²) probudit v tamních Slovincích – totiž *mar*(ljivost)³ pro slovinství, resp. slovanství a *bor*(ba)⁴ proti odnárodňujícímu německému elementu.⁵ Již dříve, ve svých studentských letech, si za svoje heslo vybral zvolání „vše za vlast!“.

Jeho pozdější přiklonění se k ilyrismu vůbec neznamenalo rozloučení se s nacionální ideologií, ale spíše její vystupňování v tehdejších štyrských poměrech, které byly dosti odlišné od těch v Kraňsku. Na rozdíl od něj nemělo slovinské Štýrsko žádné literární centrum, spojení s Kraňskem bylo špatné, jazyk pak tolik rozdílný, že to znamenalo vážnou překážku pro publikování v Kraňsku, o což ale velmi usiloval. Branko Drechsler o něm v roce 1909 napsal: „Štýřan bil geograficky, etnicky, jazykově a kulturně blíže Chorvatsku než Kraňsku. Chorvatsko-kajkavské kulturní vlivy tu byly dost silné už před Vrazem. Vrazovi krajané většinou navštěvovali gymnázium ve Varaždinu a ve Štýrsku byla kajkavská literatura známá. To málo literárního života, co vůbec existovalo, poznamenával separatismus vůči o něco silnějšímu pokrokovějšímu území Kraňska.“⁶

¹ HARTMAN, Manica: Uvodne misli. In: *Stanko Vraz 1810–1851*. Ur. Manica Hartman. Ormož: Zgodovinsko društvo Ormož et al., 2010, s. 9.

² *Malá slovinská ves u chorvatských hranic* (pozn. překl.).

³ *Snaživost* (pozn. překl.).

⁴ *Boj* (pozn. překl.).

⁵ RADOVANOVIČ, Saša: Pomen imena Maribor. In: *Stanko Vraz 1810–1851*. Ur. Manica Hartman. Ormož: Zgodovinsko društvo Ormož et al., 2010, s. 101–103.

⁶ DRECHSLER, Branko: *Stanko Vraz. Studija*. Zagreb: Matica hrvatska i slovenska, 1909, s. 9.

Velmi důležitý činitel Vrazova odklonu od slovinského básnění byl i jazykový ohled – a to jak v geografickém, tak i ve smyslu osobní jazykové politiky. Jazyk, který používal Stanko Vraz, byl redakci *Krajnske čbelice*, se kterou si Vraz tolik přál spolupracovat, hned dvakrát cizí: kromě toho, že bylo štyrské nářečí znatelně odlišné od kraňského (a v určitém smyslu bližší kajkavštině), Vraz – patrně pod vlivem Vuka Karadžiče – používal lidový jazyk Malého Štýrska, zatímco Čopův kruh se pokoušel pěstovat vysoký, kultivovaný spisovný jazyk určený vzdělavcům. To vše způsobilo, že redakce *Čbelice* nadšenice ze Štýrska vnímala s velkou skepsí, Prešeren se dokonce v korespondenci s Vrazem nevyhýbal ironii.⁷ Téměř současně se Vraz roku 1833 setkal s Ljudevitem Gajem, zakladatelem ilyrismu, resp. chorvatského národního hnutí. Ten Vraze seznámil s průkopníky ideje společného jihoslovanského jazyka a kultury, kteří ho neobyčejně pěkně přijali a ještě více podpořili Vrazovo nadšení.

Ilyrismus

Ilyrské hnutí vzniklo v Chorvatsku v první polovině 19. století a v zásadě se opíralo o tezi, že jižní Slované, kvůli dřívějšímu omylu v etnonymech dnes známí jako Ilyrové, jsou na Balkáně autochtonní.⁸ Východiskem ilyrského působení bylo kulturní a politické sdružování jihoslovanských národů, které nepřímou vycházelo z Kollárových panslavistických myšlenek a zároveň usilovalo o vytvoření společného jihoslovanského jazyka a písemnictví.

Tak jako snahy Stanka Vraze je třeba i ilyrské hnutí vnímat ve dvou rovinách: ve smyslu sdružování jihoslovanských národů a zároveň chorvatského národního obrození. Hnutí bylo také odpovědí na stupňující se maďarizaci a germanizaci v Chorvatsku a ilyrský duchovní vůdce Ljudevít Gaj kladl největší důraz na sloučení chorvatských nářečí kajkavských a čakavských s přihlédnutím ke štokavštině. Až s politickou intervencí Janka Draškoviće – ten chtěl vytvořit ilyrské království, které by kromě

⁷ Ibidem, s. 10–13; GRDINA, Igor: Spisval vbogih bi Slovencev muke. In: *Slovenska kronika XIX. stoletja. I: 1800–1860*. Ur. Janez Cvirn et al. Ljubljana: Nova revija, 2001, s. 231.

⁸ To se odrazilo také v politických pojmenováních – zmiňme alespoň Napoleony autonomní Ilyrské provincie, kterým mezi lety 1809 a 1813 patřila velká část dnešního Slovinska a Chorvatska, nebo Ilyrské království, administrativní jednotku habsburské monarchie, která po vídeňském kongresu zaujímala část někdejších Ilyrských provincií (bez většiny dnes chorvatských zemí).

dnešních chorvatských ovládalo také bosenská a slovinská, později také srbská, makedonská a bulharská území – se myšlenka soustředila právě na spojování všech jižních Slovanů.⁹ V téže době přitáhla také některé nechorvatské autory, nakonec se ale ilyrismus kvůli různým aspektům vyvinul v chorvatské nadnárodní hnutí a ztratil rys mezikulturního sdružování.¹⁰

Ilyrismus měl jako chorvatské kulturní hnutí veliký význam, vždyť jazykovým a politickým sjednocením zásadně ovlivňoval utvoření spisovného jazyka a chorvatského národa jako celistvého dějinného subjektu. Na slovinštinu měl vliv především prostřednictvím písma a právě tento bod je východiskem k výkladu o vztahu mezi ilyrismem, Stankem Vrazem a českou kulturou.

Česká abeceda – gajice – dnešní slovinský grafický systém

Slovinci a Chorvati dnes píší písmem, které Ljudevit Gaj v Chorvatsku vytvořil podle českého vzoru a postupně ho uvedl do praxe na začátku 30. let, kdy vydal publikaci *Kratka osnova horvatsko-slavenskog pravopisanja*. V Chorvatsku se písmo, dnes pojmenované právě po Gajovi, těšilo politické podpoře, protože znamenalo centralistický element při sjednocování různých nářečí. Méně samozřejmé je, že se uchytilo také v Kraňsku, kde se vytvořilo výrazně odmítavé stanovisko k ilyrismu. V Kraňsku na začátku 30. let probíhala pravopisná válka mezi starší bohoričiči, která se užívala od 16. století, a metelčiči, novým písmem (resp. pokusem o grafický systém), které by zápis souhlásek zjednodušilo do jednoho grafému. Poté co Matija Čop vhodnou argumentací dosáhl svými eseji zavržení metelčice, na krátký čas převládla zase bohoričice, ta však ve 40. letech bez velkého povyku uvolnila místo gajici.

Ljudevit Gaj částečně upravenou českou abecedu zavedl právě kvůli její praktičnosti při záznamu sykavek, protože všechny souhlásky označovala jedním písmenem a na rozdíl od starších pokusů, jako byla me-

⁹ Sjednocení Chorvatů způsobem, jak si ho podle Kollárova vzoru přál Drašković a jak to popsal ve svém provolání k chorvatským delegátům v maďarském parlamentě, nutně znamenalo sjednocení jazyka na základě štokavštiny, tak ale tehdy kromě většiny Chorvatů mluvili také Srbové, Černohorci a Bosňané, pročež jej Karadžić kodifikoval jako základní nářečí srbochorvatského jazyka.

¹⁰ Maďarské vládě se podařilo přesvědčit Habsburky, že je ilyrismus revoluční protirakouské hnutí, proto ho úřady v lednu 1843 zakázaly (POGAČNIK, Jože: Ilirizem. *Enciklopedija Slovenije* 4. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, s. 107).

telčice, byla z písma evidentní také zvuková podoba fonetických párů /c/ a /č/, /s/ a š, /z/ a /ž/.

Právě Stanko Vraz byl první slovinsky píšící autor, který gajici používal už ve 30. letech. V roce 1839 vydal slovinsky napsanou sbírku *Narodne pesni ilirske (Národní písně ilyrské)*, ve které kromě 114 lidových písní zveřejnil také dva komentáře, jeden v ilyrštině a druhý ve slovinštině. Až o něco později se gajice uchytila také u jiných autorů, v nemalé míře zásluhou Jenze Bleiweise, který ji použil v novinách *Kmetijske in rokodelske novice* na začátku roku 1845. Zároveň už Vraz – samozřejmě v stejném písmu – psal a vydával v tzv. ilyrštině, jazykovém pokusu o sjednocení jihoslovanských „nářečí“ ve společný jazyk. První báseň *Stana i Marko* vydal v roce 1835 v Gajově časopise *Danica ilirska*, na konci 30. let se pak od psaní ve slovinštině ještě více vzdálil. V době, kdy vydal *Narodne pesni ilirske*, jimiž položil základy také slovinské folkloristiky, už básnil vlastně skoro výlučně v ilyrštině.

Šafárik, nebo Šafařík? Vrazův pohled na jazykovou politiku ilyristu

Vzor pro to, co kdekdo ve Slovinsku odsuzoval, totiž že se zřekl mateřského jazyka, Vraz našel u svých nejoblíbenějších česky píšících autorů Jana Kollára a Pavla Josefa Šafaříka. První jako jeden ze zakladatelů panslavismu uznával čtyři slovanské jazyky (a tím také národy), které měly být dále rozděleny jen na nářečí, tj. ruské, polské, československé a srbochorvatské. Proto také sám, ačkoliv Slovák, psal v češtině, jelikož věřil, že ve prospěch národní jednoty je třeba se zřici nářečí a rozvíjet společný jazyk. Podobného názoru byl také Šafařík (také původem Slovák), přestože u něj bylo rozhodnutí pro češtinu ve velké míře podpořeno podmínkou, kterou mu dal (český) mecenáš František Palacký a kterou Šafařík také bez problémů přijal: „Vám jen tato výminka se uloží, abyste již nejináče než po česku psal, cokoliv psáti budete.“¹¹

Branko Drechsler ve spojitosti s Vrazem v roce 1909 uvažoval: „Velmi brzy se seznámil s českou literaturou, znal ji mnohem lépe než kdokoli z [druhých chorvatských] obrozenců, a právě v ní viděl jako vůdce českého národního obrození Šafaříka a Kollára, kteří se kvůli národní

¹¹ Korespondence Pavla Josefa Šafaříka s Františkem Palackým. Eds. Věnceslava Bechyňová a Zoe Hauptová. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 135 (pozn. překl.). Cit. podle VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči*. Koper: Annales, 2006, s. 162–164.

jednotě zřekli svého slovenského nářečí a psali česky. A kdo by jim mohl dnes, kdy Slováci na rozdíl od nich rozvinuli samostatnou slovenskou literaturu, zazlívát to, že chtěli něco více a nadchli se pro ideu národní jednoty?“¹² Dále rozvíjí srovnání, že se myšlenka národní jednoty v první polovině 19. století objevovala i mezi jižními Slovany a že jí bylo prodchnuto také chorvatské obrození, nicméně vyžadovala oběti. Soudil, že nebudeme-li brát v potaz Prešerna, nebyla by kajkavská literatura o nic chudší než slovinská, a ačkoliv se kajkavští autoři zřekli svého nářečí a začali se učit štokavské, aby sjednotili jazyk a písemnictví, jen tak mohlo mít národní obrození nějaký úspěch. A to se svým nářečím učinil také Vraz: „[N]a jednu stranu nemohl své štýrské nářečí pozdvihnout na úroveň spisovného jazyka, na druhou stranu ale měl více příležitostí naučit se štokavštinu než Prešernův jazyk“¹³. Tak se Vraz v souladu s myšlenkou širší, podle Kollárovy definice národní jednoty zřekl slovinštiny, kterou chápal jako jedno z ilyrských nářečí, a chopil se štokavské mluvy, která měla být základem společného spisovného jazyka všech Ilyrů.

„Obětování“ vlastního jazyka/nářečí u Vraze (stejně jako u některých pozdějších slovinských sympatizantů ilyrismu, jako byl Matija Majar Ziljski) neznamenovalo jeho popírání. Vraz naopak věřil v dualistickou jazykovou politiku, podle které by se vyšší písemnictví psalo výlučně v ilyrštině, pro nižší, které by obsahovalo školní, osvětové a náboženské knihy, by ale byla zachována slovinština. Zároveň podobně jako Urban Jarnik věřil, že by mohla ilyrština (kterou každý autor zapisoval víceméně podle sebe) shrnovat jednotlivé zvláštnosti ze všech jihoslovanských nářečí, aby všichni mluvčí snáze přijali nový jazyk. Proto navrhoval, aby ze slovinštiny zachovala duál.¹⁴ Myšlenku mnozí především kraňští vzdělanci nepřijali, odmítavý vztah se poté v následujících desetiletích, v nemalé míře kvůli autoritám jako byli Matija Čop a France Prešeren, udržel a dokonce zesílil.

Kollárův vliv na Vrazovy *Djulabije*

Vliv české literatury a kultury však nebyl omezen pouze na lingvistická rozhodnutí, naopak byl mnohem širší. „Příklad Vuka, Šafaříka, Kollára

¹² DRECHSLER, Branko: *Stanko Vraz. Studija*, op. cit., s. 25.

¹³ *Ibidem*, s. 26.

¹⁴ *Ibidem*, s. 41; POGAČNIK, Jože: *Ilirizem. Enciklopedija Slovenije 4*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, s. 107.

a Čelakovského povzbudil Stanka Vraze a vtiskl mu do srdce nejcelistvější a nejjasnější představy o směřování tehdejšího velkého světa,“ napsal Ivan Prijatelj a pokračoval: „U Vraze se slovanská současnost projevila v plné míře, u druhých, především kraňských národních činitelů, pouze ve zlomcích“¹⁵. Celkově se Vraz ze všech slovanských literatur nejvíce opíral o českou, kterou také nejlépe znal, nadevše si pak cenil Jana Kollára, který byl jeho velkým vzorem při vytváření slavných *Djulabiji*, psaných koncem 30. let v ilyrštině. Vraz byl ovšem první z ilyrských autorů, kdo psal pod vlivem Kollára, jen o málo později ústředního ideologického vzoru chorvatských obrozenců (vedle Šafaříka).¹⁶

Dojem, jaký jeden z největších a nejaktivnějších propagátorů panslavismu udělal na mladého Vraze, přesáhl pouhou inspiraci v literárních postupech – je známo, že Vraz Kollára četl jako proroka, jehož díla postavil jako základ slovanského jara národů. Jeho *Slávy dceru* chápal jako knihu minulosti, přítomnosti a budoucnosti Slovanstva a prý se k ní vracel i ve chvílích zásadních okamžiků svého života (v sonetu, věnovaném Kollárovi, jej přímo jmenuje „mého srdce Ty živiteli“). Právě *Slávy dcera* bylo dílo, které nejvíce ovlivňovalo jeho nejrannější tvorbu ve slovinském jazyce. V některých raných dílech přímo navazoval na konkrétní Kollárovy básně ze slavné sbírky. Tak kromě překladů ze *Slávy dcery* napsal řadu erotických sonetů, ve kterých se v dantovském duchu nechal vést Kollárovou postavou boha lásky Milka, dcera bohyně Slávy se pak po vzoru Kollárovy Míny jmenuje Mila.¹⁷

Ve svých *Djulabijích* s podtitulem *Ljubezne ponude za Ljubicu* Vraz dále rozvíjel myšlenky *Slávinu dcery*.¹⁸ Kromě Kollárova můžeme hovořit o mnohých dalších vlivech slovanských, především českých autorů. Vraz českou literaturu znal nejlépe ze všech a celou řadu různých slovanských elementů své poezie našel právě u Čechů. S polským krakovákem se seznámil díky jeho užití Čechy. První jej použil František Ladislav Čelakovský ve sbírce *Slovanské národní písně* (vyšly v letech 1822, 1825 a 1827), sbírka pak tak zlidověla, že se díky jí krakováčky dostaly do českého povědomí jako původně domácí forma lidové slovesnosti. V roce 1835 svoje *České krakováčky* v publikaci *Časopis Českého Museum* vydal Jaroslav Langer. Vraz se v prvních básních, které napsal pro *Djulabije*, nejvíce

15 PRIJATELJ, Ivan: Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak? In: *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 1.1 (1918/19), s. 210.

16 DRECHSLER, Branko: *Stanko Vraz. Studija*, op. cit., s. 65–72.

17 Ibidem, s. 36.

18 Ibidem, s. 37.

opíral právě o použití Čelakovského a Langra. A dokonce – polské motto, které uvádí básně („Kto nie umie wzdychać – miłość go nauczy“), lze najít i před českými krakováčky Jaroslava Langra, který je převzal z již zmíněné sbírky Čelakovského, už bezpochyby znal také Vraz.¹⁹ Český revolucionář Josef Václav Frič, Vrazův přítel a obdivovatel Langrový poezie, který vedl pražské povstání v roce 1848, upozornil na velkou podobnost Langrový sbírky s *Djulabijemi*, přičemž nelze přehlédnout, že krakováčky používali oba proto, aby tak vyjádřili nešťastnou lásku ke své múze modré krve.²⁰

Mistry je inspirace Kollárem až přehnaná, především co se týče jazyka: Vraz zpočátku používal Kollárova slova nebo je podobně vytvářel. Kollár nikoli výjimečně tvořil přídavná jména jako *květorouchý*, *zlatoznivý* nebo *pěknobřehý*, podobné pak najdeme také u Vraze: *rajskoslatki*, *ljubogriješni*, *dušodružni* atd. Kollárovým vzorem pro podobná okrasná přídavná jména byli raní překladatelé Homérovy *Odiseje* a *Illiady* (Puchmajer, Valkovič, Nejedlý, Macháček a Holý), nicméně v češtině se tato slova neudržela; podobně ani Vrazovy výrazy nepřešly v chorvatském jazyce do obecného užití. Dokonce sám Vraz po *Djulabijích* takové jazykové postupy opustil.²¹

Přesto je nutné zdůraznit, že *Djulabije* nejsou obyčejný epigonský obraz Kollárovy sbírky, ale naopak v nich lze zaznamenat také rozdílnost mezi styly obou autorů. Slovenský básník se pokoušel eklekticky syntetizovat dosti různorodé básnické prvky: od Petrarky převzal sonet, od Danta trojdílnou strukturu ráje, očištění a pekla, podle Byronovy *Child Haroldovy Pouti* se pak (kromě kompozičních vzorů) odvážil zavádět (kvazi)historické prvky do své poezie. Kvůli důrazu na historická témata spojená se slovanskou mytologií byla jeho poezie mnohem erudovaněji napsaná, zatímco čistě milostných a erotických sonetů bylo málo. Právě ty však převažují ve Vrazově sbírce, kde jsou přítomny také mytologické a historické prvky, ty však Vraze nikdy neovládly tolik jako jeho vzor. „Také Vraz sahal po momentech z klasické mytologie, ale neztrácel se v nich.“ Přestože dnes platí za začátečnické dílo, krátce po svém vzniku si *Djulabije* vysloužily pochvalu Karla Jaromíra Erbena, Františka L. Čelakovského i samotného Kollára.²²

¹⁹ Ibidem, s. 50–51.

²⁰ Ibidem, s. 52–53.

²¹ Ibidem, s. 71–72.

²² Ibidem, s. 52–53, 73–76.

Vraz a slovanský sjezd v Praze

Jan Kollár je pro naši studii důležitý ještě v jednom ohledu: svým nadšením pro panslavismus se právě on velkou měrou zasloužil o to, že se Praha stala centrem panslavistického hnutí v habsburské monarchii a později i za jejími hranicemi. V revolučním roce 1848 narazilo rostoucí slovanské uvědomění na hrozbu, kterou alespoň pro země uvnitř habsburské monarchie představoval velkoněmecký koncept, připravovaný ve frankfurtském parlamentě. Ten měl zahrnovat celé území rakouské monarchie a plánovanou germanizací by postupně mohl potlačit nebo alespoň silně oslabit slovanský element. Proto bylo 1. května vydáno provolání, které všechny uvědomělé Slovany zvalo na kongres do Prahy. Méně známým faktem je, že kongres navrhl ilyrista Ivan Kukuljević v Gajových *Narodních novinách* již 18. dubna téhož roku a dokonce pro něj doporučil Prahu, což Pražané s radostí přijali a ideu poté rozšiřovali Šafařík, Palacký, Karel Havlíček Borovský a František Ladislav Rieger.²³ V první polovině června se na něm mělo diskutovat o plánech, kterými by se Slované v rakouské monarchii vzepřeli germanizaci.

Palacký, český historik, byl vybrán jako předseda sjezdu a jedním ze dvou místopředsedů byl Stanko Vraz, který do Prahy přijel s chorvatskou delegací, přihlásil se však jako Slovinec. Členové chorvatské resp. ilyrské delegace byli oblečení do chorvatských národních krojů s ilyrskými červenými čapkami s hvězdou jitřenkou a půlměsícem, opásaní byli šavlemi a pistolemi, „které se Pražanům tolik líbily, že Češky začaly nosit (chorvatský) kroj a pistole za pasem“²⁴. Vraz 21. května v dopise informoval Jožefa Muršce převážně o zmíněném oblečení a o husarské „čordě“ (zřejmě šavli), kterou si nechal právě pro tento účel opravit.²⁵

Přesto ale bylo na mnohých slavnostech, které doprovázely slovanský sjezd a zdůrazňovaly jednotu jeho účastníků, při samotných hovorech mezi delegáty mnoho protichůdných mínění, která sahala od reformních myšlenek o federálním uspořádání států uvnitř monarchie (což byla mimo jiné idea Palackého) až po radikální myšlenky, které v Praze zastával slavný ruský anarchista Michail Bakunin (ten jediné řešení pro slovanské národy jako reakci na německé a také maďarské expanzivní tendence

²³ Ibidem, s. 160.

²⁴ Ibidem, s. 162.

²⁵ GRANDA, Stane: Stanko Vraz v revolucionarnem letu 1848/49. In: *Stanko Vraz 1810–1851*. Ur. Manica Hartman. Ormož: Zgodovinsko društvo Ormož et al., 2010, s. 125.

viděl v slovanské revoluci).²⁶ Navzdory rozdílným názorům, které převládaly mezi účastníky (anebo právě kvůli nim), měla událost velký ohlas mezi mladými odbojnými Pražany, kteří se 12. června během tzv. svatodušních bouří postavili proti rakouskému polnímu maršálovi Alfrédu Windischgrätzovi, který okupoval Prahu. Ten povstání potlačil a tím byl i sjezd násilně ukončen, což znemožnilo přijetí jakýchkoli závěrů.

* * *

Jak je vidět, byly život i dílo Stanka Vraze v mnohých ohledech buď přímo, nebo nepřímo spjaté s českou kulturou a literaturou. Přitom nesmíme zapomenout, že si Vraz, což ovšem v té době nebylo nic zvláštního, dopisoval s řadou českých vzdělanců, například s Šafaříkem, Josefem Mnohoslavem Roštlapilem nebo Karlem Jaromírem Erbenem. Když Vraz – „Slovinec a přítel Čechů“, jak jej označil Josef Václav Frič – spolupuzaložil časopis *Kolo*, který vycházel v letech 1842 a 1843, přál si co nejvíce přiblížit *Časopisu Českého musea*, který oceňoval jako nejlepší slovanské noviny a který pro něj představoval vzor, díky jemuž se Vraz rozhodnul v *Kolu* vydávat texty ve všech slovanských jazycích. V třetím čísle publikoval také vyčerpávající výklad české literatury od Erbena, z něhož česká literární věda vycházela ještě na začátku 20. století. Velmi mu lichotilo, když mu Šafařík napsal, že první číslo *Kola* bylo mezi vzdělanými Pražany dobře přijato.²⁷ Prahu Vraz poprvé navštívil až o něco později – v roce 1845, když tam vydal knihu *Gusle i tambura*, pro kterou měl jenom v Praze více než sto předplatitelů. K městu již od dřívějších dob choval sympatie, propletené s idealizovanými představami. Erbenovi psal, že po „zlatém Pragu“ toužil více „než duše zbožného člověka po Římě nebo Jeruzalémě“.²⁸ Tam chtěl pokračovat ve svém vzdělání již po rozchodu s profesory ve Štýrském Hradci roku 1837 a znovu si na ni vzpomněl kvůli roztržce mezi ilyristy a vážným sporům s Gajem. Cesta do Prahy pro něj proto znamenala útek od napětí, které ho každodenně provázelo v Záhřebu. Branko Drechsler uvádí, že měsíc, který tam Vraz strávil, byl balzámem na jeho duši a že se domů vrátil zdravý a plný elánu. Nadšen byl spisovatelkou Boženou Němcovou a ještě více mladým Karlem Havlíčkem Borovským, s nímž si byli i osobně blízcí. Erbenovi ho v dopise jako jeden z prvních označil za „nejvýraznějšího novátora

²⁶ DRECHSLER, Branko: *Stanko Vraz. Studija*, op. cit., s. 160–166.

²⁷ *Ibidem*, s. 95–97, 110–111, 171.

²⁸ *Ibidem*, s. 124, 186.

české literatury“²⁹. Právě jeho vitalita Vraze nadchla tak, že po návratu – a po krvavém potlačení povstání uvědomělých Chorvatů proti maďarské šlechtě 29. července 1845 – napsal: „Před nedávnem jsem viděl Čechy, Moravu a Slovensko a mohu říci, že jsou ty kraje šťastnější, poněvadž tichou prací (...) dosáhnou toho, čeho my s hlukem a křikem, osamocení a bez nutnosti krvavých obětí“³⁰. Zdá se, že si idealizovanou podobu Čech udržel celý život, a to i poté, co byl již dávno zklamán jak kraňskou, tak záhřebskou kulturní scénou.

Literatura

- DRECHSLER, Branko: *Stanko Vraz. Studija*. Zagreb: Matica hrvatska i slovenska, 1909.
- GRANDA, Stane: Stanko Vraz v revolucionarnem letu 1848/49. In: *Stanko Vraz 1810–1851*. Ur. Manica Hartman. Ormož: Zgodovinsko društvo Ormož et al., 2010, s. 123–127.
- GRDINA, Igor: Spisval vbogih bi Slovencev muke. In: *Slovenska kronika XIX. stoletja. I: 1800–1860*. Ur. Janez Cvirn et al. Ljubljana: Nova revija, 2001, s. 231–232.
- HARTMAN, Manica: Uvodne misli. In: *Stanko Vraz 1810–1851*. Ur. Manica Hartman. Ormož: Zgodovinsko društvo Ormož et al., 2010.
- POGAČNIK, Jože: Ilirizem. *Enciklopedija Slovenije 4*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, s. 107–108.
- PRIJATELJ, Ivan: Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak? In: *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 1.1 (1918/19), s. 201–212.
- VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeci*. Koper: Annales, 2006.
- RADOVANOVIČ, Saša: Pomen imena Maribor. In: *Stanko Vraz 1810–1851*. Ur. Manica Hartman. Ormož: Zgodovinsko društvo Ormož et al., 2010, s. 101–103.

---

²⁹ Ibidem, s. 125.

³⁰ Ibidem, s. 143.

